

«Գեղին Ստան» վեր սարեւ, «Հոսն անուշ գայ ծագեւ-
րուն, րուն, «Գե» կ'առնեմ վեր իմ թիւ, «Իմ ձէն քո ձէն» զանեւ
թերուն, մացուն» :

«Ախպէրանց արուն» ի ստուգարանու
թիւնն իր գաւառական բմբռնումով Եղ-
րարց արիւն ըլլալով՝ կրնայ բացատրուիլ
իր ծագիկին խիստ կարմիր, — հարազատ
եղբայրներու արիւնին պէս կարմիր — գոյ-
նովը :

Սակայն ոմանք ստուգարաններ են Աղ-
բերաց արիւն (աղբիւրներու արիւն), գու-
ցէ անոնք ալ իրաւունք ունին, մանաւանդ
որ աւելի ներքին գաւառակներու — Մոկս,
Շատախին, — մէջ այս բոյսին՝ Ախպրի
երուն անունը կու տան, որ զրականօրէն
նոյն է՝ Աղբերաց արիւնին հետ. զի գա-
ւառական ախպիւր բառը աղբիւր զրաւա-
նին ազաւաղն է, ինչպէս ախպիւր կամ
ախպ(ե)րանց բառերը՝ եղբայր կամ եղբարց
բառերուն ձայնաշարժութիւնները : Առ այդ
ալ ունինք բանահիւսական ապացոյց մը,
զոր քաղեր եմ Մոկացի մամիկի մը բերնէն՝
երբ ան մանկիկ մը խաղցնելով իր ձեռ-
քերուն վրայ, իր քաղոյն պակշնեւումն ալ
գովք կը հիւսէր անոր մատաղ հասցէին՝
բսելով : —

— «Սարի սունկ ը. Կոմու ձո՛ւկ ը,
Սօզըթի ծագիկ ը. Անթառամ ը. Գնեւ-
րո՛ւկ ը. Ամին ը. Նէրգի՛ղ ը. Սօսը՛ն ը.
Ալալ—Բայրին ը Ախպրի երո՛ն ը, (է) »
կայլն :

Գեղացիք, ոմանք, կը պնդեն թէ՛ երեք
տեսակ «Ախպէրանց արուն» կայ, և ա-
սոնցմէ ամէնէն գեղեցիկն ու հոտաւէտը
կ'ըսանի բարձրիկ սարերէն վիժող սառ
աղբերակներու վրայ : Այդ տեսակն ունի,
կ'ըսեն, պոչի նման կարթ մը՝ իր ծագկապը-
սակին ետեւը կը հաւաստեն թէ այդ տեսակն
իւրօք աննման գեղեցկութիւն մ'ունի և մեր
ճանչցած դաշտային «Ախպէրանց արուն»
անոր առաջ շատ բան կը կորսնցնէ իր
գեղէնը : Դժբախտաբար այդ միւս տեսա-
կին ոչ տեսքը տեսած եմ, ոչ ալ կրնամ
վստահաբար բսել թէ՛ գոյութիւն ունի .
միայն շտղո՛ց՝ այսքան մ'ալ բսելս՝ կըր-

նայ լուսարանութիւն մ'ըլլալ աւելի քաջ
բուսազէտներու և բուսահաւաքներու :

Ինչպէս «Ախպէրանց արուն»ը, այնպէս
ալ ուրիշ շատ ծագիկներ, որ սովորական
ու հասարակ զարդն են մեր ծագկաշատ
երկրի սար աւ քարերուն՝ դեռ կատարեալ
անծանօթ կը մնան բուսարանութեան :
Ուստի կը կարծեմ թէ՛ դոյզն ծառայու-
թիւն մատուցած կ'ըլլամ հայ նաև բնդ-
հանուր բուսարանութեան՝ երբ կարենամ
ամբողջացնել լիակատար բուսարան (Her-
bier) մը՝ յարակից մանրամասն ծանօ-
թութիւններով :

ԶԻԹՈՒՆԻ

Վտն

Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ք

Վ, Ի Ր Գ Ի Լ Ի Ո Ս Ի « Ե Ն Է Ա Կ Ա Ն » ԵՆ

ՊԱՏՄ. ՏՐԱՌՈՅ ԿՈՐԾԱՐԱՆ (ԶԱՐ.)

(Պրիմասի մանր տես Բազմ. 1908, Հոկտ. էջ 453)

Հոն նախ սոսկում մ'ահռելի զիս պաշարեց .
Քար կըտրեցայ. միաքս ինկաւ. իմ սիրելի
Հօրըս պատկերն, անագորոյն երբ վէճով
իր համատի աքցային մա՛հը տեսայ .
Միաքսը թողլիք կրեւտն ինկաւ, Յուրօթիս,
Ո՛վ գիտէ ի՛նչ վըտանգներէ պաշարուած,
Եւ բոլոր տունըս գերբլած՝ կողպուտ :
Ետեւ զարձած կը նայիմ ո՛վ կար լորս դիս
Մերիններէն, անհետացեր են բոլոր .
Աս՝ խոնջ, յոգնած՝ ինքզինքը վա՛ր է նետեր,
Ան բոցերու մէջ է ցատկեր յուսահատ :
Արդ երբ ես այսպէս միս մինակ մընացած
կրակին լոյսով կը թափառիմ հոս ու հոն՝
Աքերս ամէն բանի վըրայ դարձնելով,
Տինդարունհին կը ինքմարեմ՝ Վեստայի
Շեւօրն վըրայ, լըռիկ մընջիկ պահուրտած
Աքէ դուրս տեղ մը : Նէ սաստիկ վախնալով
Պերգամայի կործանումին պատճառաւ
իր դէմ կատղած Տրոլացւոյմէ, և Յունաց
Վըրէժներէն, և թողլըսած ամուսնաց
Ջայրութէն՝ ի՛ր հայրենիքին ու Տրոյոյ
Հասարակաց այս պատուհասը՝ սաքրեի
Բըրբըր երբ քաղնին առջեւ՝ անիւրմար
Կըրակուեցաւ հոգիս, վառեց զիս ցատկին

Հայրենիքիս կործանման վրէժն աննելու
 Եւ պատժելու եղեռնունէն քրէժքուրս:
 Կ'ըսեմ՝ արդ այս կինը երթա՛յ ողջ առողջ,
 Տեսնէ՞՞ Սպարտան ու Միկէնքն ի՛ր հայրենիքն,
 Երթա՛յ ճոխճեմ իբրեւ զըլխոյ յաղթական
 Եւ տեսնէ իր տունը, տեսնէ ամուսինն,
 Իր որդիներն ու ծնողքն՝ ետեւը ձըգած
 Դարդառունհի կիներ, փոխզեան գերիններ,
 Մինչ Պրիամոս կ'իյնայ սուրով, կը դառնայ
 Տրոյամա մոխիր, եւ Դարդառեան ծովափունքն
 Արեւի յորդ հեղեղներով կ'ողողուի:
 Ամենեւին՝. զի թէպէտեւ չըլլայ իսկ
 Կին պատժելուն մէջ քաջութիւն, ոչ մէկ փառք,
 Եւ յաղթութիւնն արժանի չէ գովեստի,
 Բայց ես պիտի գովուիմ սակայն, շննջելով
 Երկնէ հորէ՛շ մ'այդպիսի, ժանտ կը զըլխուն
 Թօթափելով արժանաւոր պատուհասն,
 Եւ պիտ' հանգչի վրէժխնդիր բոցը սըրտիս,
 Եւ գովանան իմիններու անհուններն:

«Այս բարկ խօսքերը կ'ելլէին վառ կուրծքէս
 Եւ զիս առաջ կը քըշէր միտքըս մուլի,
 Երբ կենսատու մայրս աչքերուս երեցաւ՝
 Կ'Անիայի յըստակ արչափ բնաւ չէր երեցած,
 Եւ գիշերին մէջ ճաճանչեց լուսափայլ.
 Ճըլմարտապէս աստուածունհի երեցաւ
 Ինչպէս եւ ինչչափ որ սովոր է նէ ինքն
 Ուխմբական բնակիչներուն երեւալ.
 Բըռնեց զիս ալ ձեռքով՝ կեցուց. եւ յետոյ
 Իր վարդազեղ շըրթներով այսպէս ըսաւ.

«Որդեակ, այդ ինչ սոսկալի ցաւ է որ քեզ
 «Կը գըրգըռէ ամենի՛ բարկ զայրութի,
 «Այդ ինչ մուռցք. ուրեմն մենք՝ քուկիներդ՝
 «Ելանք այլ եւս բոլորովին քու աչքէդ.
 «Է՛ր մանաւանդ չես նայիր ո՛ր Թողուցի
 «Յոգնած դադրած ծերունի հայրդ Արիստն.
 «Եւ թէ արդեօք կ'ապրի՞ դեռ կիներդ՝ կրեստն
 «Եւ Բուլոսիկն, որունց չորս դին՝ սա՛նն կոպմ
 «Արգիացի գումարտակներ կը վըխտան,
 «Եւ եթէ իմ աչքըս չըլլար վըրանին,
 «Շատոնց լափուած էին հիմա բոցերէն,
 «Կամ թըշնամի սուրը գանոնք խցցոտած:
 «Քեզ ատելի Լակոնուէայն դէմը չէ,
 «Ոչ Պարիսի առեւանդումը բասիր:
 «Աստուածներուն անզըթութիւնն է, այո՛,
 «Որ տապալեց այս պետութիւնն, ու Տրոյան
 «Իր կատարէն հիմնայատակ կործանեց:
 «Նայէ՛, ահա պիտի կորզեմ նամաւ ամպն՝
 «Որ ըզքեզ իր մըթութեան մէջ ծածկելով,
 «Կը ճայրոտէ մահկանացու աշուրներդ:
 «Մօրըդ տըւած հրամաններն մի՛ վախնար,
 «Եւ խրատներուն ամենեւին մի՛ հետեւիր:

«Նայէ՛, ահա հոն կը տեսնես դէգաղէզ
 «Աեբրակներ, քարեր կորզուած քարերէ,
 «Եւ մըրըրիկ մը փոշխառոն ծուխի.
 «Պիսիդոն մեծ եռարձնող կը ծեծէ
 «Պատերն, հիմերը կը ցընցէ, կը փորէ
 «Կը փըրցընէ բոլոր բազաքն իր կայքէն:
 «Հոն անողոք ժանտ Հեթան ինքն առաջին
 «Բըռնիր կեցեր է վաղ դըռներն Սկէական.
 «Եւ սպառազէն, մոլեգնաշունչ՝ կը կանչէ
 «Հաւառտորմէն դաշնակից գունդ գունդ գորգերն:
 «Հոն անդին վեր դըղեակին ծայրը նայէ՛
 «Ինչպէս բազմած Տրիտոնունհի Աթենաս՝
 «Հըրեղն ամպով պարածածուկ՝ կը շողայ
 «Իր սոսկալի եւ ահաւոր Գորգոնով:
 «Հայր Արամազդն ինքնին կու տայ, կը շնչէ
 «Պանայեցուց կորով, խրատոյս եւ նըպաստ.
 «Եւ Դարդառեան զէնքերուն դէմ կը գըրգըռէ
 «Մինչև անգամ անմահական աստուածներն:
 «Աճապարէ՛, փախի՛ր որդեակ, ա՛յ վերջ տուր
 «Քաշածնեղուդ, ես քննէ չեմ բաժնւրիւր,
 «Քեզ անվըտանգ պիտի տանիմ հօրքդ տունն»:

«Ըսաւ, մըտաւ գիշերին մութ ծոցին մէջ:
 Եւ այն ատեն ինձ կ'երեւան ահալի
 Կիրպարանքներ, եւ Տրոյոյ ոխերիմ
 Եւ թըշնամի մեծ աստուածները բոլոր.
 Եւ այն ատեն ես իշխոնը տեսայ
 Բոցերու մէջ սուգուած բոլոր բովանդակ,
 Եւ Պիսիդեան Տրոյան հիմէն քանդուած:
 Այսպէս լերան զըլուխն հացին հինաւորց՝
 Ձոր երկաթայրի տապաքինելով՝ երկաթով
 Փայտահարները ժիրածիր կը մըրցին
 Ըստէպ ըստէպ հարուածներով տապալել.
 Ան տակաւին երկայն ատեն կը սպառնայ.
 Գլուխը՝ ցընցուած՝ կ'երթայ կու գայ տարուբեր,
 Եւ սողարթները կը ճօճան դողողուն,
 Մինչև որ քիչ քիչ ա՛յ նըկու հինգերէն՝
 Կը թառանչէ վերջին անգամ՝ ու կորզուած՝
 Կը թաւալի վար՝ լեռն իր հետ տանելով:

«Կ'իջնեմ, եւ մայրս ունենալով առաջնորդ
 Թըշնամիին եւ բոցերուն մէջերէն
 Կ'անցնիմ կ'երթեմ ողջ անվըտանգ. սըլաքներն
 Ինծի ճամբայ կու տան, բոցն առ կը քայտօխէ
 Հազիւ հասած հին հայրենի բնակարանն՝
 Նախ եւ առաջ կը վազեմ հօրըս, կ'ոգեմ
 Նախ գիւղն անհել լերան մը գլուխը տանիլ.
 Ան Տրոյոյ կործանումէն վերջ չ'ուզեր
 Ապրիլ այլ եւս, չ'ուզեր քաշել աջորանք,
 Կ'ըսէ. «Ո՛վ դուք՝ որոնց արիւնը կ'եռայ
 «Եւ կործնիք առուգութեան մէջն է դեռ,
 «Փախե՛ք քաջէք. երկայններն ուզէին
 «Ելթէ որ ես դեռ տակաւին ապրեի,

«Կը պահէին այս իմ բունիկըս, բաւ է
«Եւ աւելի քան բաւ» որ ես իմ աքըով
«Տեսայ ուրիշ հեղ Տրոյիոյ կործանումն
«Եւ առնուած քաղքէն երկար ապրեցայ:
«Այսպէս ո՛ր այսպէս զիս թողէք որ մընամ
«Եւ տալով ձեր վերջին ողջոյնը մարմնոյս,
«Հոռացէք, ես մահն իմ ձեռքով կը գլտենեմ
«Եթէ չըտայ զայն թըշնամին ինձ գրթած
«Եւ կամ ծարաւ կողոպուտիս. ոչինչ է
«Անիթազ մընալն: Արդէն շատոնց է որ ես
«Աստուածներուն ատելի, բե՛հ մ'անպիտան
«Կը քաղքենմ իմ տարիներս, այն օրէն
«Երբ աստուածոց հայրն եւ աղքայի մարդերու
«Կայծակնաշունչ հովը փռեց Երեսիս,
«Եւ ինձ դըպաւ իր երկնային կըրակով»:

«Կը յամառէր ան այս խօսքերն ըսելով
Եւ կը մընար անդըրդուելի եւ անոտ:
Իսկ մէնք՝ Կրեւտան եւ Յուլոսիկը եւ ես
Եւ բոլոր տունը կ'աղաչեմք կ'արտասուենք
Որ հայրս իր հետ չըկործանէ ամէն բան,
Չըծորդարեղէ մեր արդէն իսկ մեծ վըռանգն:
Ան կը մերժէ, չի խախտի ո՛չ իր մըտքէն
Եւ ոչ տեղէն: Դորէն զենքի կը վագեմ,
Եւ կը բաղձամ թըշուռականս ես մեռնիլ.
Ձի այլ ես ի՛նչ յոյս կըրնայի ունենալ
Բախտէն եւ կամ խորհուրդէ. «Հայր իմ, կ'ըսեմ,
«Ի՛նչպէս կըրցար դուն քու մըտքէդ անցընել
«Որ կարենամ ոտքես տընէն դընել դուրս
«Քեզ թողըքած. այդ մեծ ոճիրը ուրեմն
«Հօր մը բերնէ՛ն ելաւ: Եթէ հաճոյ է
«Աստուածներուն որ այնքան մեծ քաղաքէն
«Բան չըմընայ, եւ դուն վըճուած ես մըտքովդ
«Եւ կը ցանկաս կորըստական Տրոյիոյ
«Աւելցընել քուկիններուդ, քու կորուստդ,
«Ատոր համար արդէն իսկ դուռը բաց է.
«Հոս կ'ըլլայ քիչ ատենէն ինքը Պիւռոս
«Պրիամոսի ճաղագիթով սըլարբած.
«Պիւռոս՝ որ հօրն աչքին դիմաց կը սպաննէ
«Որդին, հայրն ալ՝ բազիններուն: Ա՛խ, մայր իմ,
«Ատոր համար դուն զիս բոցէն, սլաքներէն
«Ապշտպեցիր՝ որ թըշնամին տեսնեմ ես
«Տեսըս ներսերն եւ. Յուլոսիկըս եւ հայրս
«Եւ անոնց քով իմ ամուսինըս Կրեւտան
«Մէկը միւսին արիւնին մէջ խողխողում.
«Ձէնքերըս, օ՛հ, զէնքերս ինձի բերէք շուտ.
«Կը հրաւիրէ պարտեաններն օ՛րը վերջին:
«Ձիս Յոյներուն դարձուցէք, թո՛ղ տըւէք ինձ
«Որ երթամ նոր պատերազմներ բորբոքեմ.
«Օ՛հ, ամէնքին այտար անվրէժ չըմեռնիմք»:

«Եւ արդէն իսկ զրահաւորածմ՝ ձախ ձեռքիս
Յարմարցնելով վահանըս դուրս կ'ելլէի

Տունէն, երբ կինըս շենքին վրայ ոտքերուս
Փաթթելուցաւ, եւ ցուցնելով Յուլոսիկս,
«Իթէ մեռնիլ կ'երթաս մեզ ալ հետդ տար,
«Եւ յոյսդ եթէ զէնքերուդ վրայ ես դըլիւրի,
«Ձէնքերու փորձըդ՝ պաշտպանէ տո՛ւնը նախ,
«Փողքիկ Յուլոսը դուն որո՛ւ կը ձրգես,
«Որո՛ւ քու հայրդ, որո՛ւ եւ զիս, զիս Կրեւտա
«Որ կը կոչուէր երբեմն քեզ ամուսին»:

«Դէ այս խօսքերը գումեւով բարձրագոյ
Մինչ հիշելով կը լեցընէր բոլոր տունն,
Անճառահրաշ իջնան մ'յանկարծ երեւցաւ.
Տըխուր ծընողքն Յուլոսիկն երբ կը գրգուէր
Եւ համբուրէր, իրենց դէմքին ու ձեռքին
Միշէ լեզուակ մը երեւցաւ լուսացալոր
Յուլոսիկին զըլխուն վերեւ, եւ կարծես
Կը լըզէր բոցն անոր մագերը քընգոյշ
Եւ կ'արծարծէր քունքերուն շուրջն՝ անվըռտս:
Սարսափը մեզ կ'առնէ, փութով կը թօթուենք
Անոր մագերը բոցավառ, ամէն շնաք
Կը թափենք սուրբ հուրը շուրով մարելու
Բայց Անքիսէս հայրըս ուրախ եւ զըւարթ՝
Բազկատարած, աչքերն երկինք վերցուցած
Կը գոչէ. «Ո՛վ ամենակալ Արամազդ,
«Իթէ երեք աղօթներով կ'ողորձուիս,
«Մեզի նայէ՛ միայն եւ աս կը բաւէ.
«Եւ եթէ ենք մեր կըրօնքով արժանի,
«Օգնէ մեզ, Հայր, եւ այս հըմալքն հաստատէ»:

«Դերուռնի այս խօսքերն հազիւ ըստի էր,
Երբ որոտման ճայթիւն մ'հընչեց դէպ ի ձախ,
Եւ երկընքէն փըրթելով վար սըլացաւ
Խաւարակուռ մութին մէջէ աստղ մ'յանկարծ
Շառափնաթափ պոյն մ'ետեւէն քաշելով:
Եւ թըսուելով մեր պալատին կատարին՝
Միշտ լուսակիր՝ կը տեսնենք մե՛ր ամբարով՝
Գընաց մըտաւ Իզա լերան մէջ՝ մեզի
Կարծես ճամբայ ցուցընելով, զըծելով
Լուսաճաճանչ երկայն ակօս մ'ետեւէն.
Չորս դին բոլոր ծըծուճիքի ծուխն է բըռներ:
Հայրըս կ'ելլէ այն ատեն բաց օդին մէջ,
Եւ սըրբագան աստղին երկիր պագնելով
Աստուածներն կը խօսի. «Ձեզ անդադազ
«Կը հետեւիմ, տարեք զիս ո՛ր կ'ուզէք,
«Ո՛վ հայրենի աստուածներ, դուք պահապան
«Եղիք իմ տանս ու պահապան թոռնիկիս.
«Ձերինն է այս հըմալքն, ու ձեր երկնային
«Պաշտպանութեան տակն է Տրովան: Ա՛լ, որ-

[գահակ,

«Տեղիք կու տամ, չեմ մերժեր քեզ աղեկցիլ»:
«Դերուռնի հայրս խօսքն աւարտել էր հազիւ
Երբ երթալով օրաշակի կը լըսուէր
Քապարին մէջ կըրականորու ճարճատիւն,

Իւ հըրդեհին մըրրիկը մեզ կը հասնէր։
«Եկուր, կըսեմ, հայր իմ, շալակըս ելիր,
«Ու փաթթընէ վըզիս, ուսըրս երբեք
«Պիտի չըզգաս նեղութիւն քաղցըր բռնէդ.
«Եւ յետոյ ինչ որ կ'ուզէ ան թող ըլլայ.
«Փըրկութիւնն ալ, վրտանգն ալ թող երկուքնուս
«Հասարակաց ըլլայ։ Թող ինձ բնկերէ
«Փոքրիկ ցուլուն, եւ ամուսինըս կըսեան
«Մեր հեաքերուն վըրայէն գայ հեռունէւ
«Դուք, ծառաներ, մըտքերնիդ լաւ պահեցէք
«Ինչ որ կ'ընեմ. բըրլոյկ մը կայ քաղցէն դուրս
«Եւ հին տաճար մը Դեմիտրի՝ ամայի.
«Եւ քովը ծեր նոճի մ' երկայն տարիներ
«Պահուած՝ յարգուած մեր բարեպաշտ հայրերէն.
«Ամէն կողմէ պէտք է որ հոն հաւաքուինք։
«Սըբբութիւններն ու թերափներն հայրենի,
«Հայր իմ, դո՛ւ ձեռքիդ առ, ինձի օրէն չէ՛
«Դեռ նոր դարձած կտորածէ՛, արիւնէ՛
«Դըպիլը անոնց, չըլըւացուած շինջ շուրով»։
«Աս ըսելով, ըզգեստներով կը ծածկեմ
Իմ լայն ուսերս ու պարանոցս, ու վըրան
Փըռելով չէկ առիւծենին, կը մըտնեմ
Բեռան ներքեւ։ Բըռնելով իմ ալ ձեռքէս
Փոքրիկ ցուլուն՝ անհասար քայլերով
կը հետեւի ինձի, եւ կիսս՝ ետեւնէս.
կը յառաջենք խաւարչըտին անցքերէ.
Եւ ես որ քիչ առաջ չէի վախնար բնաւ
Ոչ ինձի դէմ նետուած սլաքի տարափէն,
Ոչ ցոյներուն ընդդիմաժամոտ զուներէն,
Արդ ամէն հով, ամէն ազմուկ ու ջըլուկ
Թունդ կը հանէ սիրտըս, սարսուռ մ'է կը զգամ
Ու կանգ կ'առնեմ, դողդողալով միապէս
Թէ՛ ուղեկցիս եւ թէ՛ բեռանըս համար։
«Եւ արդէն իսկ ալ մօտեցած դըռներուն
կը կարծէի ամէն վըտանգ անցուցած,
Երբ լըսուեցաւ յանկարծ դըռնդին մ'ոռնատրոփ,
Եւ հայրս մութին մէջէ հեռուն նայելով,
«Փախիր, որդեակ, կը մօտենան, կը գողչ-
«կը նշմարեմ փայլակնայայտ ապաւարներ,
«Եւ պըղինձներ կայծակնացող»։ Այն ատեն
Չեմ գիտեր ո՞ր աստուածութիւնն ռիսերիմ
Աշմըկայոյզ խելքըս շուպէս իմ զըլլէն։
Երբ ահաբեկ՝ շիտակ ճամբէն դուրս ելած՝
կը վազվզեմ կ'երթամ ծածուկ անցքերէ,
կորսնցուցի, աւաղ, կըսեան՝ ամուսինս.
Հակատագրի՛ն արդեօք խըլեց գայն ինէ,
Թէ՛ զարտուղի կը թափառէր մուրորուն,
կամ թէ յոգնած՝ կեցաւ հանգիստ առնելու.
Չեմ գիտեր, զի՛նքս ալ անկէ վըրջ չըտեսանք։
Դըուլիս անգամ լըգարձուցի նայելու,
Եւ ոչ ալ միտքս ինկաւ՝ մինչեւ չըհասանք

Բըրլոյկն ու սուրբ մեհանը հին Դեմիտրի։
Հոն երբ ամէնքն հաւաքուեցան՝ պակսեցաւ
Միայն կըսեան. բերանաբաց մընացին
Իր ընկերներն, իր ամուսինն ու զաւակն.
Ատուածանքէն, մարդերէն մէ՛կը մընա՛ց
Որուն զըլլուեւ չըթափէի մեղադրանք
Անմիտք՝ ես. կամ աւելի անգութ բան
Տեսայ՝ երբեք հիմալայատակ քաղցին մէջ։
Ընկերներուս կը յանձնեմ փողը Ասկանին,
Անքիստ հայրս եւ տրովական թերափներն,
Ու կը ծածկեմ զանոնք հովտի մը մէջ խոր.
Ցետոյ փայլուն գէնգերս հագած՝ կը դառնամ
Դեպ ի քաղաք. միտքըս դըրած եմ նօրէն
Երթալ մտանել զըլուխս ամէն արկածի
Եւ վըտանգի՛ ջըբըրել բուրբ Տրովազան։
«Դա ի կը հասնիմ պարտապնեւուն ու դըրան
Մըթին շեմքին՝ ուրկէ ելած էի դուրս,
Եւ խաւարչուն գիշերին մէջ փընտուելով
Ալընկաւոյց ելած ատեն ոտքերուս
Գըծած հեաքերն՝ անոնց վըրայէն կը դիմեմ։
Սոսկում, լուսթիւն ամենուրեք. կը սառի
Հոգիս. կ'երթամ անկէ յիտակ դէպ ի տուն.
Գուցէ նէ հոն դարձած ըլլայ դիպուածով։
Դանայեցիք մըտեր զըւաւր են արդէն,
Արդէն տըւեր են կրակն, ու բո՛ցը լափելզ
Տանիքին ծայրն ելած՝ հովէն կը ճօճայ
Ցորձանապատոյս, եւ մոլեգին կ'ելլէ վեր
Ալիք ալիք պըտուաքելով օդին մէջ։
Առաջ կ'անցնիմ, աչք մը տալու Պրիամու
Ալըքուկինն եւ զըղեակին։ Հերայի
Ապաստանին, կամարակապ եւ թափուր
Դաւիթներուն մէջ աւարին կը հըսկեն
Պահապաններ ընտիր՝ փինիքս, Ողիտեւս,
Ամէն կողմէ հոն կը բերեն կը դիզեն
Տրովանն զանձերն, յափըշտակած այրեւած
Դաբիթներէն, եւ սեղաններն աստուածոց,
Եւ ձոյլ ոսկի խառնարաններն ու զգեստներն.
Երկարածիգ կարգով կեցած է չորս դին
Մանուկներու, մայրերու խումբն երկընչաւ։
Ես նոյն իսկ սիրտ կ'ընեմ պուռալ մութին մէջ,
Եւ տըլընեմ աղաղակովս ուղիներն,
Եւ սըրտուագին կըրկին կըրկին կը կանչեմ
կը յեղեղեմ գո՛ւր կըսեան իր անունով։
«Մինչ խելայեղ՝ քաղցին տուները բուրբ
կը պըտըրիմ անդուլ գանի փընտուելով,
կըսեայի ստուերն ու վատախտար ուրուականն
Երեւցաւ իմ ալուընեւուն, իր ծանօթ
Կերպարանքէն աւելի մեծ։ Ալչեցայ,
Տընկաւեցան զըլլուս մագերն, ու մընաց
Ձայնըս կոկորդոս։ Ինձ կ'ուղղէ խօսքն այն ատեն
Եւ զիս այսպէս միտիթարել կը սկսի.

«Ինչո՞ւ դուն քեզ կը մատնես, քաղցր ամուսին,
«Այդքան անեղ եւ խորական ցաւերու:
«Աստուածներուն կամօրոնն է աս որ կ'ըլլայ.
«Քեզի օրէն չէ կրեւտան հետեղ տանիւ,
«Եւ չի տար թոյլ բարձր Ուրմիթի թագաւորն:
«Երկայն աքսոր պիտի քաշես, ահօսես
«Երայրածաւալ ծով մ'ու հաստիս վերջապէս
«Երեկորենայն, ուր լիւդականքն Տիբեր
«Մարտիկ ազգի մ' յուրմի, բերրի դաշտերէն
«Հեզանազիկ, հանդարտընթաց կը հոսի:
«Հոն պատրաստուած է քեզի բախտ մը ժրպտուն
«Եւ պետութիւն եւ արքայազն ամուսին.
«Մի՛ լար այլ եւրօ սիրելի քու կրեւտադ.
«Միրմիրդներուն, Դուրապներուն պերճ գաւառն
«Ինծի տեսնել տրուած չէ, ո՛չ ալ պիտի
«Աղախնելու երթամ Հելլէն մայրերուն՝
«Գարգանուհիս ես՝ հարստ Աստղիկ դիցունհայն:
«Վեհանոյշ մայրն աստուածներուն կը բըռնէ
«Ձիտ այս ափուսքն: Ուրեմն ո՞ղջ մընացիր,
«Եւ իմ ու քու որդեակն Յուլիոսն յար սիրէ»:
«Ըսու, եւ ես մինչ լուլազին կ'ուզէի
Հատ քան խօսիլ ըսել իրեն՝ թողուց զիս
Ուաներելոյթ եղաւ նըրբին օգին մէջ:
Երեք անգամ վըզին փարիլ Զանացի,
Երեք հեղ խոյս տըլաւ ձեռքէս սին ուրուն,
Նըման թեթեւ ամպի, սրաթեւ երագի:
Ի՜նչ կ'ըլլաին ընկերներուս կը դառնամ,
Եւ արա հոն կը զըտնեմ մեծ զարմանքով
Ամբօն մը նո՛ր ընկերներու խուռներամ,
Մարտիկներու, մանուկներու, մայրերու
Չըւտական հոծ բազմութիւն մ' համագունդ՝
Ամէն կողմէ հոն հաւաքուած՝ հոգիով
Եւ ինչքերով յօժար՝ պաշարատա աքսորի,
Ո՛ր որ ալ ես զիրենք ծովով տանէի:
Եւ Արուսեակն ահա կ'ելլէր Իդայի
Ամենաբարձրը ծայրէն լոյս բերելով.
Գաւեր բըռներ էին արդէն Գանայեանք
Քաղքին դըռներն, ալ օգնութեան չըկար յոյս.
Տեղիք տըլի, շալկեցի հայրս՝ լեռն ելայ:

Երկրորդ Գիրք
Թարգմ. Հ. Ա. ՂԱՅԻԿԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՏԲԱՆՔՆԵՐ

Երազները եկան, անցան երա՛մ երա՛մ,
Հողին ու բոյրին մէջ գեղածիծաղ գարնան՝
Երազէ ծաղիկ թռչող թիթեռներու նըման,
Երազները եկան, անցան երա՛մ երա՛մ:

Դղեակները սիրուն, բոլորն ոսկեկառոյց,
Հուրիներու փոխան, մամուկներուն ծնացին,
Ու՛ մէկ առ մէկ հիմէն խախտած, կը կործանին
Դղեակները սիրուն, բոլորն ոսկեկառոյց:

Քովի բուրաստաններն արփոտ ու բերկրախայտ՝
Սուգ կը մտնեն, ու խեղճ աղբիւրներ կուլան,
Երազիկներուն վըրայ մեռնող խորշակախայթ:

Խօսնակներն ալ կուլան,—խօսնակները թշուառ,—
Ու կը շտապեն դէպի փախուստ խեղաշըլար.
Մինչ վայժուող բուերն հեռուէն ծայր կուտան:

ՔՐՈՒՍԱՆ

Լ Ե Ռ Ր Ս Ե Տ Ի

Ա Ղ Կ Ե Տ Ա

Մըտիկ ըբէ, Մելիսոյ. եւ կ'ուզեմ քեզ
Աս գրեւորան տեսած երազս պատմել.
Որ լուսընկան տեսնելուս միտքս կու գայ.
Մարզը նայող ես պատուականը կեցքի
Եւ նայէի զէպ ի վեր. երբ որ յանկարծ
Փըրթաւ լուսինը. եւ ինծի կը թլէր
Թէ ո՛րչափ ան կը ծօտենար՝ էյնալով՝
Այնպիսի կ'աճէր աչքս, մինչեւ որ եկաւ
Ու բոմբիւնով մարդին մէջ տեղը ինկաւ.
Եւ էր խոշոր՝ զոյլի մջ չափ. եւ չորս գին
Կը ծայթթէր ամպ մը կայծերու. եւ ուզէին
Եւ շտապէր, ինչպէս անուի մ'երբ երաշէկ
Կը մըխեւ չորս ու կը մարեւ. Այդ կերպով
Լուսինն՝ ինչպէս ըսի՝ մէջտեղը մարդին
Կը չէլանէր քշէկ քշէկ սենալով,
Կը մըխային իր չորս բոլորն ալ խոտերն:
Այն տեսն երբ զէպ ի երկինք նայեցայ,
Տեսայ եւ լոյս մ'ազատ, կամ հեռք մը, կամ խո՛րջ
Մ' ինչ ուրիշ ան խըրուած էր, այնպէս որ ես
Կը ստէի, եւ զեւ ալ չեմ ասպնչով:

ՄԵԼԻՍՍՈՑ

Վախնալու ալ պատճառ ունիս, զի զիրին
Բան պիտի՛ ըլլար լուսինն գաշաւից մէջ էյնալն:

ԱԼԿԵՏԱ

Ո՛վ զիս. չե՛նք ըստէպ աստուգ տեսներ
Մենք աստղերուն էյնալը:

ՄԵԼԻՍՍՈՑ

Կան շատ աստղեր,
Ու լընչին փաս մըն է մէկին կամ միւսին
Էյնալն երբ կան բերրաւորներ. բայց մէկ հաս
Լուսին անի երկինքն, որուն ոչ ոք չըւա
Տեսաւ էյնալը՝ բայց հիմէ՛ր լուսին մէջ.

Թարգմ. Հ. Ա. ՂԱՅԻԿԱՆ